

TISZATÁJ

IRODALMI, MŰVESZETI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT

MADÁCSY LÁSZLÓ

ALDOBOLYI NAGY MIKLÓS
NAGY SÁNDOR
MADÁCSY LÁSZLÓ
NAGY ZOLTÁN
PÉTER LÁSZLÓ
SEKES JÓZSEF
NAGY ARTUR

Tiszatáj
Hajnal Iltia
Juhász Gyula Pórszobrász
A szegedi kabarény
A Kalmány Lajos Kör
A lapai földreform
Borsa Sándor mint szabadság

VASÁRNAPI MAGAZINUNKAT EGY SZEGEDI IRODALMI ÉVFORDULÓ TISZTELETÉBEN SZERKESZTETTÜK: HARMINC-ÉVES A TISZATÁJ. A GAZDAG MŰLTŰ FOLYÓIRAT HARMINC ÉVFOLYAMÁBÓL VÁLOGATTUK IRODALMI MELLÉKLETÜNK OLVASMÁNYAIT, SZÉPPRÓZAI RÉSZLETEKET, VERSEKET, GRAFIKÁKAT. AZ ITT KÖZÖLT ÍRÁSOK EGY RÉSZÉ SZEREPEL A MÁRCIUS 7-I, HÉTFŐ ESTI TISZATÁJ IRODALMI EMLÉKMŰSORBAN IS, MELYET A TISZA SZÁLLÓBAN RENDEZNEK MEG, ESTE 7 ÓRAKOR

(Képkönn: a Tiszatáj első számának címlapja.)

Vallomással kezdem, röstelkedéssel. Ifjan magam is azok közé tartoztam, akik Juhász Gyulát csak másodvonalú költőként tanulták meg tisztelni.

Igaz: olyan első vonal mögött, mint Ady, Babits!

Bár hát az ő neve elé a kortársai legalább még tíz nevet odatettek.

Halknak marasztalták el, szűrkének. Költőnek ismertették el, kétségtelenül, hiteles költőnek. De hát — s ez volt, ami mind hátrább s hátrább nyomta — mégis vidéki költő volt; provinciális; annak is a legküllöngőjéből: Tiszaparti, szegedi, azon boldogtalankodó, hogy magyar; búsmagyar, a lelkibetegség!

Eppen a túltarka színeknek, csattogó villámlásoknak abban a húsz-harminc esztendejében, amikor már-már az egyházatyák is a modernítő fölfelét tették a művészetet, amikor a börtönök is avantgardstílusban tervezték.

S egyszerre csak emelkedni kezdett a tápei lesajnált. Nem hangosan, nem a kritika valamiféle csatája közben, hanem — költői lényéhez illően — olyan halkán, hogy a penitenciátévő újabb büntudatot kap. Juhász Gyulát nem a műértők igazságtévesztése, hanem a versértők közösségi, valamiféle helyes nemzeti tudata emelte az Ady-nemzedék négy-öt legkülönbjé közé. Bizonyos, hogy a szonáta érvényesülésének törvénye a rézkürtök megcsitulása.

De hát ez a szonáta kezdettől fogva szépen kihallott abból a nemeskürttől és cintányérral gazdag zeneműből, ami a századelső magyar lírai együttese.

Miért csak most nyíltak meg a füle: arra, hogy évtizedek óta a mi irodalmunkban is benne zeng az a fájó-finom dallam, amely Gérard de Nerval szerint néha annak, aki érti, többet ér, akár egész Mozart, Rossini, Weber? Gérard de Nerval és Juhász Gyula: alig van két rokonabb alkatú, sorsú, hangú és jövőjű költő. Melőzőtlenség, nyomor, elboruló tudat, öngyilkosság: ezek Nerval állomásai. Aztán egyszerre bámulatos beérkezés. Alig végjék le Párizs nyomornegyedében egy utcai lámpáról, a csaknem mezelenre nincstelenedett költő testét zsenije máris emelkedni kezdett, egyenesen Baudelaire és Rimbaud közé. Különösen egyszerűségéről derült ki, hogy azok a léleges ábrándok, sejtelmes hiedelmek a korszak igazi valóságát tapogatták. Hogy költőjük — a harsány romantikusok közt oly csendes — messze megelőzte a

Harminc esztendő

Beszélgetés dr. Vörös László főszerkesztővel a Tiszatáj jubileumán

Bács megyéből jött, mélykúti születésű. Szegedet akkor látta először, mikor a kiskunhalasi gimnáziumból főlvételezni utazott a tudományegyetemre. Diploma után a II. számú magyar irodalomtörténeti tanteremre került gyakorolónak, tanársegéd, majd 1963-tól adjunktus. Dr. Vörös Lászlónak a József Attila Tudományegyetemen fő kutatási területe századunk hazai költészetére, a lírai realizmus elméletére, irodalomtörténetére. Vele beszélgettünk a művelődéspolitikai rovatának vezetője, *Nikolényi István*, abból az alkalomból, hogy jubilál a Tiszatáj. Meggyőződésünk, hogy a három évtized, ez a tekintélyt parancsolóan szép évjáratot köszöntő születésnap, nemcsak a helyi, de az országos irodalmi élet jelentős eseménye is.

— *Áprilisban lesz két esztendeje, hogy a Tiszatáj főszerkesztője. Mikor került kapcsolatba a folyóirattal?*

— Először, mint olvasó, 1957-től, akkor vettem föl az egyetemre. 1962 tavaszán jelent meg az első recenzióm — azóta valamennyi évfolyamban publikálhattam —, öt évvel később a prózai rovat vezetésével bíztak meg, s két rövidebb megszakitással,

1975-ig rovatvezetői teendőket láttam el, miközben *Andrássy Lajos*, majd *dr. Havasi Zoltán*, később *dr. Ilia Mihály* voltak a főszerkesztők.

— *A 30 éves folyóirat múltjával, legalábbis az 1947–56-ig terjedő időszakkal, személyes kontaktusa nem lehetett. Mint irodalomtörténész, miben látja ennek a periódusnak jelentőségét?*

— Az előzményeket kutatva, érdekes adatokat találtam egy bibliográfiai kiadványban: „A két világháború között 26 olyan folyóirat és hetilap indult Szegeden, amely irodalmi, irodalomtörténeti jellegű írásokat is közölt. Legtöbbjük nem volt hosszú életű. 13 az első számok után megszűnt, 6 érte meg az ötödik évfolyamot, a tízet már csak 1, s csupán a Széphalom jelent meg 1927-től 41-ig Szegeden.” A derékba tört próbálkozások még beszédesebbé teszik azt a tényt, hogy Szeged felszabadulás utáni irodalmi folyóirata, az 1947 márciusában indult Tiszatáj most 30. évfordulóját ünnepelheti, elsőként hasonló jellegű magyar lapársai közül. Azok a kedvező országos és helyi lehetőségek, amelyeket a felszabadulás hozott, szerencsésen találkoztak a kitaró folyóirat-teremtő szándékkal, melyet az itteni gazdag irodalmi hagyomány táplált. A Tiszatáj is átélte a lapalapítás kezdeti szervezeti nehézségeit, az 50-es évek elején a tematikus irodalomnak provinciálizmussal tetézett időszakát, de 1957-ben ismét a legelső között volt irodalmi életünk újjászerveződéseinél, hogy azóta is egyik résztvevője, alakítója legyen a mai magyar irodalom összefolyamatának.

— *A cezúrát tehát, mint fentebb szóba került, a folyóirat első évtizedének végén, a történelmi események húzták meg. Az ellenforradalom után, 1957-ben, a hazai folyóiratok közül elsőként állt talpra a Tiszatáj. Dr. Vörös László 1973 elején az MSZMP KB és az Akadémia irodalomtörténeti intézetének főkérésére tanulmányban vizsgálta meg a vidéki irodalmi folyóiratok másfél évtizedét, 1957–72 között. Milyen fontosabb tapasztalatokat gyűjtött a Tiszatáj évfolyamairól?*

— Az újrainduló vidéki folyóiratok munkáját kezdettől jellemezte, hogy tevékenységük a helyi és az országos olyan egységét teremte meg, amelynek keretében a helyi alapról országos érvénnyel és színvonalon tudnak szólni. Elsőként a Tiszatáj indult újra, 1957 szeptemberében, változatlan névvel és havonkénti megjelenéssel, de újság formátumban: már pusztán a megjelenés ténye nagyon fontos esemény volt az akkori körülmények között, sokat jelentett az ideológiai, kulturális élet újrendezése, konzolidálása szempontjából. Elméleti jellegű írásai játszottak akkor főszerepet, 1957–60 között a mozgékony, az országos irodalmi, kulturális élet fő eseményeit, feladatait nyomon követő, széles horizontra kitekintő, elevenen reagáló polemikus harcoság jellemezte a Tiszatáj munkáját. A színterítő szándékú elméleti írások erősségének fényében ugyanakkor szembetűnőek voltak a lap más területének gyengeségei. Tetten érhető ekkor a provincializmus színvonalban és a helyi szerzők aránytalanul eltúlzott szerepeltetésében is: a publikáló költők fele, a novellisták háromnegyed része szegedi. A lapban megjelenő írók 55 százaléka szépirodalmi folyóiratunk közül kizárólag itt publikált. Vizsgált a színvonal-emelkedés ígéretét jelenthette, hogy a szerzőgárda viszonylag fiatal volt, csaknem a fele 30-on inneni. 1961–64 között lassú fejlődési folyamat tapasztalható a szépirodalmi anyagban; nagyjából ez idő tájt országosan is erőteljes felívelése kezdődött irodalmunknak. Az igényesebb szerkesztés következtében a helyi szerzők egyszázalékos túlszerepeltetése visszaszorult, miközben a gárda változatlanul fiatal maradt. A nagy lélegzetű elméleti írásokat ebben az időszakban is az élénkség, az aktualitás, vitacépszerűség és az egyenletesen magas színvonal jellemezte, ezekhez zárkózott föl a kri-

tikai rovat, mely mindinkább támogatja a szocialista eszmeiségű, közéleti problematikájú műveket. Nagy általánosságban a Tiszatáj ekkor mutatta fel legplasztikusabban azt az ellentmondást, ami többé-kevésbé egészen a helvénés évek elejéig jellemezte: ami benne olvasható és ezért közérdeklődésre számot tartó, jóval gyengébb és érdektelenebb annál, ami tárgyánál és jellegénél fogva szűkebb szakmai körökhöz szól. 1965-től visszatért a folyóirat-formátumra a Tiszatáj, melynek főleg a *Hazai tükör* és a *Fórum* rovata tett komoly erőfeszítéseket széles társadalmi horizont megteremtésére. 1965–69 között jelentek meg a falvak elnéptelenedéséről, a szegedi munkások helyzetéről, az alföldi városok fejlődéséről és általában a városiasodásról, a tanyavilág jelenéről és jövőjéről, az egyetemisták és munkások műveltségi szintjéről, az oktatás és közművelődés kérdéseiről szóló cikkek, melyek a tájégség problémáit országos összefüggésekbe állították. A szépirodalomnak közel a felét szegediek adták, ugyanakkor kezdett kialakulni egy viszonylag stabil és jó színvonalat képviselő szerzőtábor, a 60-as évek közepén induló tehetséges fiatalok és a szomszédos országok magyar lírikusainak köréből. A szerkesztőség 1970 elején történt átalakítása után a minőségi törekvés látványos megváltozásra. Hasonló tendenciákat egyébként más vidéki folyóiratoknál is megfigyelhetünk. A minőségre való törekvés csökkentette a szociográfiai művek, esszék, riportok, tanulmányok mennyiségét; viszont bőveges kárpótlást nyújtott a tartalmi és formai színvonal emelkedésére. Főleg a rendszeresen megjelenő tematikus összeállítások figyelemre méltóak, mint az oktatásügyi, néprajzi, nyelvtudományi, régészeti cikkgyűjtemény.

— *Ha vázlatosan is, a teljes összkép megrajzolására való kísérlet reménye nélkül, nagyjából eljuttotunk napjainkhoz.*

— A mai Tiszatáj régi hagyományait folytatja, amikor kitekintésében főképp Közép-, Kelet-Európa felé fordul. Arra figyelmeztetve, ami az ország más mellett élő népeket multjukban és jelenükben összeköti. Már a legelső, az 1947 márciusi lapszámmal volt egy ilyen rovata, hogy *Délkelet-Európai Néző*. Ezt újította fel hosszabb szünet után, néhány éve, a *Kelet-európai néző*. Csúpan megemlíteném azt a cikksorozatot, amely áttekintette a magyar irodalom fogadtatását — az utóbbi évtizedekben — ezeknél a népeknél, ideértve még a térben egy távol élőket is, mint az észték. Ugyanakkor a magunk lehetőségei között szeretnénk közvetíteni ezen népek szellemi értékeit is a magyar olvasókhöz, erre szolgál a *Most-Punte-Híd* rovatunk. Hagományaink arra köteleznek, esztétikai elveink azt diktálják, hogy szépirodalmi rovatainkban a realista, életközeli, lényeges társadalmi-morális-pszichológiai mondanói magas művészi szinten megjelenítő műveket állítsuk középpontba. Kritikai rovatunk munkájában is ennek a szocialista valóság-irodalomnak erősítését szeretnénk szolgálni. Nagy öröm számunkra, hogy a hazai és a határokon túli magyar irodalom számos neves írója, költője, kritikus és sokat ígérő fiatal tehetsége tartozik szerzői legszélesebb körünkbe, természetesen a legjobb szegedi alkotókkal együtt. Fontos feladatunk, hogy az itteni hagyományból és a jelen életéből mindazt felkaroljuk, ami valóban érték. Elég utalnom arra, hogy *Tömörkény, Móra, Juhász Gyula, Balázs Béla, József Attila, Radnóti Miklós* örökségének ébrentartása vissza-visszatérő témánk, de hivatkozhatnánk néhány más jellegű, nagyobb tematikus összeállításunkra, a tudomány szegedi műhelyeiről szólóra, vagy a nemsokára elkészülő vásárhelyi számunkra.

— *Azonos hullámhosszon maradjon a hazai és külföldi irodalommal nem csekély energiát, irodalomszervezői munkát igényel.*

— Lelkes, hozzáértő partnerekkel dolgozom. A belső munkatársak közül *Annus József* főszerkesztő-helyettes több mint hét esztendeje tevékenykedik a Tiszatájnál, *Olasz Sándor* a vers- és a kritikai rovat anyagait gondozza. A külső rovatvezetőink pedig olyan ismert szakemberek, írók, mint *dr. Csátrai Dániel, Mocsár Gábor, Tóth Béla*, akiket aligha kell itt bemutatnom.

Ilyés Gyula

Mit rejt Juhász Gyula

szymbolistákat; meg valójában még a század intuíciójára épült filozófiáját is; Bergson előtt megjelenítetté a déja vu-t.

Mi fog kiderülni Juhász Gyuláról? Mit rejt az ő egyszerűsége? A szinte csak hanghordozással kifejezett, naivnak bélyegzett bánata? Abban a szonett-sorozatban, melyet — ott Szeged és Tápé közt — a francia forradalom nagy dátumáról írt?

Mi lappang abban a költészetben, helyesebben: mi sugárzik ki belőle, talán épp a jövő igazságainak sejtéseivel?

Az, mintha a vers célja nem is a költészet volna. Nem az ékes csilingelés, a rejtett hasonlóságok kivillámoltatása, az eszmék légi-es piruettjei. Hanem valami távolibb. Magának a költőnek a megjelenítése?

De hisz ő épp ezektől a piruettektől „költő”. Hát pusztán egy halandó, egy igazibb ember — közelünkbe hozása?

De milyen emberé?

Mert ki is a mi emberünk? A mi korszakunké?

Zavarba ejtő, mert nem egy rá a példa, hogy előfutárainkat apáink, nagyapáink sorában kell kutatnunk.

Van mivel könnyíteni a penitenciát. A Hárfá megjelenésekor én írtam tanulmányt a Nyugatban — a lap fennállása óta tán az első terjedelmest — Juhász

Gyula költészetéről. Meg kell mondanom, nem a magam jószándóból, Babits Mihálynak szándékában volt, hogy a Baumgarten-díjazottaknak első csoportjába besorozza Juhász Gyulát, neki szinte kamaszkori barátját, fiatal — Holnapos — költőtársát. De ezt elő kellett készíteni. Mintegy megindokolni, hogy Juhász Gyula — nem csak baráti alapon jut egyévi gondatlanabb élethez.

Ennek következtében ismerhettem meg személyesen Juhász Gyulát, azt hiszem, magán a díjkiosztást követő kis ünnepen. Félrehúzóda ült egy sarki pamlagon, fekete szem, fekete szakáll, fekete zsakett, mind csillogó, mind ápolatlanul. Maga Babits vezetett oda, s ültetett a magányos mellé; miután bemutatott, elsősorban mint a Nyugat-beli tanulmány szerzőjét.

Juhász Gyula akkor már rég a katonaság börtönében szenvedett: képtelen volt szót kibocsátani. De a kézfogásomat nem engedte el, de azzal a bemutatkozási parolával maga mellé vont, s kezemet a kezében tartotta, sőtét tekintetével a tekintetemet kereste.

Igy ültünk igen sokáig — egy szomszédos terem cigánymuzsikájának foszlányaiban —, kortársak, feloldhatatlanul.

Veress Miklós

Mindig ebben a virradatban

mindig ilyenkor indulok
Nézek utánam a falakban
örzövé kövült asszonyok
Szemükben szerelem s harag van
mindenség-homlokuk ragyog

Mindig ennek a virradatnak
hitében hiszek egyedül
Szívem a föld Tündér hatalmak
bűvölik ám meg nem kövül
Lüktetnek benne forradalmak
forrón s kérielhetetlenül.